

Tamási Áron pályaindulása*

1918 szeptemberében nyilvánvalóvá vált a Központi Hatalmak háborús kudarca. Bulgária 25-én békét kért, október 4-én a német, az osztrák-magyar és a török kormány jegyzékben azonnali fegyverszünetre és béketárgyalásokra tett javaslatot. 17-én Tisza István miniszterelnök a parlamentben bejelentette a háború elvesztését, 31-én az ellenzék vezére, Károlyi Mihály gróf megkapta a királytól a miniszterelnöki megbízást, s megalakította a maga polgári kormányát. Ebben az időszakban éleződtek ki a nemzetiségi ellentétek. Az önálló állam alapítására készülő csehek és szlovákok, valamint délszlávok megalakították a maguk nemzeti tanácsait. Ezt tették az új államformát kívánó osztrákok és németek is. Október 30-án megalakult a Magyar Nemzeti Tanács. Egy nappal később Budapesten létrejött a Román Nemzeti Tanács, amely aztán áttette székhelyét Aradra, s a helyi román nemzeti tanácsok segítségével igyekezett átvenni fokozatosan a politikai hatalmat Erdély és a Partium felett. Ez a testület írásban felszólította a magyar kormányt a hatalom átadására.

József főherceg, aki IV. Károly megbízásából a királyi hatalmat gyakorolta Magyarországon, a kinevezett kormány és a parlament kinyilvánította, készek a románság minden kívánságát teljesíteni, ha a románok nem törnek Magyarország területi egysége ellen. Az ajánlat azonban ekkor már kevés volt. A román nemzetiségűek, akik a ma Romániához tartozó egykori magyarországi területeken az 1910-es népszámlálás adatai szerint 5.221.458-an az összlakosság 54%-át alkották (a 31,7% magyar anyanyelvűvel szemben) a teljes elszakadást és a Román Királysággal való egyesülést kívánták. Mivel az antant hatalmak már a háború alatt elismerték Románia Erdélyhez való jogát, ezért a Román Nemzeti tanács nem volt hajlandó érdemi tárgyalásra a magyar kormány nemzetiségügyi miniszterével, Jászi Oszkárral a föderációról, meg a székelyekkel sem az Erdélyi-medencében kikiáltandó önálló Székely Köztársaságról. Ferdinánd román király november 10-én általános mozgósítást rendelt el Ó-Romániában, ahogy ekkor mondták a két fejedelemségből kialakult államot, ugyanezen a napon kiáltványt intézett a katonasághoz, harcba hívta őket „minden románok egyesülésé”-ért. November 15-én és 16-án elkezdődött a Székelyföld megszállása. A hónap végére a csapatok elérték az Oradna-Maroshévíz-Barót-Csíkszereda vonalat. A Tölgyesi-szoroson teljes ezredek jöttek át, s erőltetett menetelésben haladtak előre.

A román csapatok jelenlétére a december 1-jére Gyulafehérvárra meghirdetett nemzetgyűlés miatt volt szükség. Ez a testület volt hivatva kimondani (a *Gyulafehérvári pontokból* kölcsönözve a szavakat) a „románok és az általuk lakott területek egyesülését Romániával”. December 3-án megalakult a kormányzótanács, pár nappal később pedig (az itt élő magyarok tiltakozása ellenére) felajánlották hivatalosan is Ferdinánd királynak az Erdély feletti hatalmat. A következő napokban újabb román csapatok lépték át a valamikori határt, s nyomultak be az ország területére.

* Egy fejezet az Elektra Kiadónál megjelenő *Tamási Áron. Élet-kép* című könyvből.

Karácsonykor érték el a csapatok Kolozsvárt. Néhány nap múlva pedig azt a falut, ahol Nyíró József *Isten igájában* című regényének a története bonyolódik. Itt „össze-parancsolták” a népet „a bíró házának udvarán.” A vezénylő tiszt bejelentette, „ez a falu a mai naptól kezdve nem Magyarországhoz, hanem Romániához tartozik [...] kibontotta a nép feje fölött a román nemzetiszín zászlót, meglengette selymét és örömtől könnyezve kiáltotta:

– Éljen Nagyrománia!”

*

Amikor „a románok kézhez vették” a székelyeket (amint az *Ábel a rengetegben* című regényében olvasható erről az időről), Tamási Áron egy hónapja már a kolozsvári egyetem joghallgatója volt.

Kolozsvár, melynek 1910-ben 63 ezer lakosa volt, református és unitárius püspökséggel, 18. századi alapítású egyetemével, az Erdélyi Irodalmi Társasággal, a Kemény Zsigmond- és Arany János Társasággal, történeti emlékeivel Erdély fővárosának számított. Az új román kormányzat 1918 utolsó napjaiban megszüntette a sajtó-, gyülekezési- és szervezkedési szabadságot, s a 80%-nál nagyobb arányú magyar anyanyelvű lakosság ellenére 1920-ban az egyetemen a románt tette az előadások hivatalos nyelvévé.

Tamási, aki élete végéig sem tanulta meg jól az új államszervezet nyelvét, 1921 októberében átiratkozott a Kolozsvárt működő egyetlen magyar nyelvű főiskolára, a Kereskedelmi Akadémiára. A négy évfolyamos intézmény hallgatójaként a Szent József Fiúnevelő Otthon lakója volt. Heten laktak egy szobában. Közülük kettő, Magyarosi Zoltán és Halmágyi Antal már valamilyen kisebb újságnál szerepeltek egy-egy hírrel. Ők ketten a kollégiumi szócsatákban, „amikor már az érvekből kifogytak – olvasható egy 1948 körüli interjúban –, hirtelen elővették megjelent írásaikat és kitették az asztalra” mint a „szellem bizonyítéká”-t. Ez a két diáktárs nagy öntudattal elhatározta, jelentkezni fognak a Kolozsvárt megjelenő Keleti Újság novellapályázatán. Tamási Áron hirtelen ötlettől vezéreltetve úgy döntött, ő is megpróbálkozik. Első pillanatban „semmi nem jutott” eszébe, „amiről novellát írhat”-na. Végre azután előderengett egy alak – olvasható idézett nyilatkozatában –, akiről megírta a novellát. Ez a mű, a *Szász Tamás, a pogány*, az 1922. július 23-án kihirdetett eredmény szerint, alig valamivel azután, hogy Tamási kézhez kapta diplomáját a Kereskedelmi Akadémián, megnyerte a pályázatot. Az eredményhirdetést követően a frissen végzett akadémistát magához hívatta Nyíró József (1889–1953), a lap munkatársa, egy korábbi novellapályázat győztese. Nyíró megdicsérte, megpróbálta „megértetni vele – mondja el Tamási 1935-ben Asztalos Sándornak –, mire kötelez az egy erdélyi gyereket, ha tehetséges.”

*

Az „impérium-váltás új helyzetbe hozta az Erdélyi-medence és a Partium irodalmát.

Az itt élő, az öntudatukat és az anyanyelvüket egyformán őrző „székelyek” és a „magyarok” – a Kárpát-medencében élő román, szlovák, szerb, horvát és ruszin nemzetiségűekhez hasonlóan, a nyugat-európai nemzetekhez képest száz-kétszáz év késéssel – a 18–19. században foglalták szavakba nemzeti-irodalmi programjait, ekkor térképezték föl nemzeti múltjukat. A 20. század első éveiben ebben a

régióban hangot kaptak a modernizációs törekvések, megfogalmazódott az igény, hogy a Budapest központú és a korábbi alapítású irodalmi társaságokkal szemben Erdélyben és a Partiumban önálló irodalmi fórumok jöjjenek létre. Ilyen volt a „Körös parti Párizsban”, Nagyváradon megjelentetett (és évenkénti irodalmi antológiának tervezett) gyűjtemény, *A Holnap*, Ady, Babits, Balázs Béla, Dutka Ákos, Emőd Tamás, Juhász Gyula, Miklós Jutka műveivel, az 1909-ben Kolozsvárt közreadott *Közös úton* című könyv, Andor Gyula, Berde Mária, Harsányi Zsolt, Indig Ottó, Ligeti Ernő, Németh Andor és N. Papp Dezső alkotásaival, az 1910-ben Temesváron megalakított Dél Irodalmi Társaság és a megindított *Magyar Dél* című folyóirat. Ugyanitt alapították 1911-ben a *Haladást*, 1914-ben az *Erdélyi Figyelőt*. 1912-ben szervezte meg Kós Károly Sztánán a mindössze tizenkét számot megért lapját, az Adyt és Móriczot népszerűsítő *Kalotaszeg*t.

1918 és 1922 között döntően más volt a helyzet. Az itt születő-formálódó irodalom többféle inspiráció eredményeként alakult. Szavakba foglalta a magyar nemzetiségűek történelmi csalódását és jövőtől való félelmét. Ezt tette Reményik Sándor Végvári álnéven közreadott és rögtön népszerűvé vált verseivel, például az 1920. június 4-e, a trianoni békedekrétum aláírása előtti és utáni napokban készült művekkel: az *Egy tollvonással*, *A csonka testtel*, a *Gyűrűt készítettek* cíművel. 1921–22-ben a „székelyek nagyáldozatát” és a Csaba királyfi alakját *Székely himnusszá* formálta Csanády György, egykori székelyudvarhelyi diák és Mihalik Kálmán orvostanhallgató. 1920 decemberében, akkor tehát, amikor a magyar nemzetiségűeknek még választójoguk és politikai pártjuk sem volt, a *Keleti Újság* nem a múlt valóságos vagy elgondolt tragédiáin merengett, hanem a politikai tevékenység megkezdését sürgette és a romániai közéletbe való bekapcsolódás fontosságáról írt. Tabéry Géza a Nagyváradon elindított *Magyar Szó* című irodalmi hetilap szerkesztője, 1930-ban, mindannyiuk tíz évvel korábbi legfőbb törekvését az „önálló erdélyi irodalom” kifejlesztésében jelölte meg, abban, hogy a „vidék írói” „közvetlenül” vitassák meg „sorstestvéreik életproblémáit”. A gombamód szaporodó újságok és irodalmi folyóiratok, ha nem is azonos mértékben, egyszerre kívánták őrizni a nyelvi és a nemzeti tudatot, a kulturális identitást, mérlegelték az új államkeretbe történő beilleszkedés lehetőségeit. „Erdély lelki megújulását [akarták]” – mondta Tamási Áron Ruffy Péternek 1938-ban –, mégpedig úgy, „hogy ez ne faji, hanem általános emberi eszményi alapokon történjen.” Mindenek előtt azonban létre akarták hozni a magyar irodalom új decentrumait, újra akarták indítani a régió irodalmi életét. Ehhez pedig új szerzőkre volt szükség.

*

Tamási Áront, aki 1922 júliusától a kolozsvári Hitelbank alkalmazottja lett, mindenki írásra buzdította. Ezt tette a *Keleti Újság* főszerkesztője, Paál Árpád, felajánlva neki az újság irodalmi mellékleteként elindított *Pásztortűz* oldalait is. Írásra ösztönözte valamikori gimnáziumi osztálytársa, majd a Kereskedelmi Akadémia kollégiumában szobatársa, Molnár Jenő. Ezt támogatta eljegyzett menyasszonya, Holitzer Erzsébet. Legfőképpen azonban Nyíró József sarkallta, a „drága jó ember”, amint 1923. április 9-én írta róla Tamási Molnár Jenőnek, akivel akkor már egy hónapja közösen béreltek lakást, s akivel gyakran „illogattak [azaz: iszogattak] együtt hajnalig”. Nyíró ekkor a *Keleti Újságban*, a *Pásztortűzben*, az *Ellenzékben* tudta segíteni Tamási megjelenését.

Az egymás után közreadott művek: a *Keleti Újság*ban publikált írásai, az *Ellenzék* 1923. húsvéti számában megjelent *Ki vagy hé* című novella felhívták a pályakezdőre a szerkesztők és szerkesztőségek figyelmét. Tamási idézett leveléből tudható, hogy 1923 áprilisában Reményik Sándor már társaságban is dicsérte az alkotásaiban megjelenő „különös erő”-t. Az *Ellenzék* gazdasági igazgatója 300 lejt fizetett a fiatal szerzőnek a húsvéti számban megjelent „legszebb írás”-ért.

A legfontosabb ösztönzés azonban Benedek Elek levele és Balázs Ferenc hívása volt.

Benedek Elek (1859–1929) 1921-ben költözött vissza Budapestről falujába, Kisbaconba. Odahagyta kedves lapját, a *Jó Pajtást*, a regényeivel, újságjaival, mesegyűjteményeivel megszerzett hírnevet, a biztos egzisztenciát. Akárcsak az 1918 végén Sztánára visszatért építész-grafikus-író-szerkesztő Kós Károly (1883–1977), Benedek Elek is szűkebb hazájának kívánt szolgálni. Nagy örömmel fogadták Erdélyben. Az újságok, szinte valamennyien, cikket, verset, novellát vártak tőle. Ő pedig sorra teljesítette a kéréseket. Első írását a *Keleti Újságnak* küldte el. Az Erélyi Irodalmi Társaság felszólítására könyvet írt Petőfi Sándor pályájáról. 1922. július 31-én Segesváron nagy tömeg előtt emlékezett a költőre. Még abban az évben elvállalta a *Cimbora* című gyermekújság és az *Én naptáram* szerkesztését. Levélben fordult írókhoz és költőkhöz, akiktől mindkét helyre műveket várt. 1923-ban a Haladás Könyv és Lapkiadó Vállalat elnöke lett.

1923 márciusában levélben kereste meg Balázs Ferencet. A *Megnyitom a földnek száját* című novella szerzőjéről érdeklődött nála. Arra volt kíváncsi, hogy ez az „erős fiú”, ez a „nagy talentum” Farkaslakán bíró-e, földműves-e vagy valami más. Tamási a Balázs Ferenc közvetítésével eljutott levélre 1923. március 24-én válaszolt. Összefoglalta addigi pályafutását, s jelezte, arra készül, hogy „fajtája [...] érdekében” dolgozzék.

Balázs Ferencsel nem ilyen tekervényes úton került kapcsolatba. Balázs az unitárius kollégiumban lakott Kolozsvárott, lelkésznek készült. 1921-ben „a Kemény János nevével indult *Előre* című irodalmi lap köré” kezdte szervezni a fiatal írókat. 1922-re már együtt volt tíz reménybeli szerző: rajta kívül Dobai István, Finta Zoltán (akkor „fizetési újságíró”), Jakab Géza, Jancsó Béla, Kacsó Sándor, Kemény János báró, Maksay Albert (akinek versei jelentek meg a *Pásztortűzben*), Mihály László, Szent-Iványi Sándor. A *Szász Tamás, a pogány* megjelenése után Balázs Ferenc a tizek mellé meghívta tizenegyediknek Tamási Áront, akkor már szorgalmazva, lépjenek föl együtt egy antológiában. „Tamási nyomban felkapta a gondolatot – olvasható Kacsó Sándor *Virág alatt, iszap fölött* című önéletrajzi írásában –, s bár [ekkor már] ő volt az, aki külön is leghamarabb s a legnagyobb eséllyel jelentkezhetett volna egész kötettel, mégis kitartóan szorgalmazta az antológiának összegyűjtését, megszerkesztését, a könyv megtervezését, az illusztrációk kiválasztását, a képanyag elbírálását.” A készülő könyvről Balázs Ferenc és Dobai István közös kollégiumi szobájában beszélgettek. Minden készülő írást megtárgyaltak. Egyszerre „szerkesztődött” az *Előre* és az antológia. Tamási ötletére határozták el, hogy a (közös irodalmi program nélkül készülő) kötet terjesztésébe fiatal hölgyeket, mindenekelőtt leányismerőseiket fogják bevonni, amolyan irodalompartoló egyesületet szervezve belőlük. A szerzők ambícióit és szándékait Tamási foglalta össze egy felhívásban. „Fiatal erdélyi írók – szól az előfizetők gyűjtésére felszólító felhívás –, akiket mint új sziklákat világozmláskor, kivetett magából a föld, most hozzátok

akarnak találni. Papírra sokat ne barázdáljanak, üzenik nektek. Szívüket tették a papírra, vegyétek föl róla. Szorítsátok magatokhoz, mert megszólal a szív, ha közel érzi a testvérszívet. S akkor együtt fog zengeni az egész világ. Fületekbe sűgjük ezt, hogy sűgjátok mindenki fülebe. – Legyetek apostolai a megújuló erdélyi magyar irodalomnak.”

A *Versek, elbeszélések, tanulmányok tizenegy fiatal erdélyi írótól erdélyi művészek rajzaival* című gyűjtemény 1923 áprilisában jelent meg. A kötetben három Tamási novella szerepelt: a *Föld embere*, a *Tengersok ideje annak* és a *Megnyitom a földnek száját* [későbbi címe szerint: *Zarándok földműves*]. A kötet megjelenésével párhuzamosan Tamási egy színházi pályázatra is beadott egy alkotást. Úgy látszott, ő lesz a frissen születő erdélyi magyar irodalom egyik nagy reménysége.

*

Tamási Áron a látványos és sikeres írói indulás ellenére sem maradt 1923-ban Erdélyországban. 1922-ben gondolt először arra, hogy elmegy szerencsét próbálni az Egyesült Államokba, amint azt őelőtte Farkaslakán többen is megtették. Nem földet akart vásárolni magának a faluban, ahogyan az a szerencsével hazaérkezők közül egy-kettőnek sikerült. Sok pénzt akart szerezni, mondta édesanyjának Tamási Gáspár emlékezete szerint. Később arra is gondolt, hogy kiviteti menyasszonyát, Holitzer Erzsébetet. A tervet a nagyprépost-nagybácsi is támogatta: amikor állásba ment, havonta ígért neki 300 lej segítséget, melyet júliustól januárig azonnal kifizetett, adott továbbá külön ezer lejt, hogy sikerüljön megszerezni az útlevelet.

A Benedek Eleknek 1923 márciusában elküldött levélben már arról írt, hogy „tíz esztendő”-re elmegy Amerikába, ahonnan ezt követően hazatér, hogy „nagyobb felkészültséggel” kapcsolódjék be a munkába. „[...] szomorúan” ment el, „mint a madár ősszel”, írta a *Keleti Újságban* július 7-én megjelent (búcsúzóul elküldött) *Jussomat ne vitassátok* című cikkében. Erősen élt benne a vágy, hogy megtanuljon valamit, amit majd visszahoz a hazájába, akárcsak Pápai Páriz Ferenc és Misztótfalusi Kis Miklós.

1923 júliusában indult el a Tamási Áron János névre kiállított, 1926. április 23-áig érvényes útlevéllel, a New Yorkban élő nagybácsi, Fancsali Gáspár meghívólevelével, az ötezer dolláros biztosítékkal megszerzett bevándorlási engedéllyel és a megküldött hajójeggyel. Bukovinán át ért Lengyelországba. A Lemberg–Varsó–Danzig útvonalon jutott el a tengerpartig. A vonaton és a kivándorlókat befogadó éjjeli szálláson a „nyomorgó, menekülő Európának kétségbeejtő képét” látta, sok „sajnálatra méltó embert”, öregeket és fiatalokat, „karon ülő szopós gyermekek”-et és „mezítláb járó leányok”-at (olvasható a *Bajszerző nagyvilág*-ban). Danzigban [ma: Gdansk] szállt fel a Litvánia nevű óceánjáróra, a kivándorlókat folyamatosan szállító három hajóóriás egyikére.

1923 augusztusában, kilenc napig tartó hajóút után érkezett meg New Yorkba. Fancsali Gáspáréknál szállt meg. Az ő segítségükkel munkát keresett. Hosszabb-rövidebb ideig tizenhatféle foglalkozást űzött: volt „kilincset fényesítő”, dobozgyári munkás, benzinkútnál kiségitő, autómosó, dolgozott öntödében, a Columbia Egyetem klubjában, rövid ideig tisztviselő a Merchants and Miners bankban.

Nem rokonszenvezett az amerikai metropolissal és az amerikai életformával. Legelső élménye a *Bajszerző nagyvilág* szerint a tökéletes egyformaság volt, a nagy hőség ellenére minden férfin látható szalmakalap, a 20–30 emeletes házak kötömbje,

a vastraverzeken futó magasvasút, meg a „tízcentes üzletek” sokasága, ahol „a fogpiszkálótól kalapácsig, ajakfestőtől pongyoláig” mindent meg lehet vásárolni. 1923 júliusától 1924 tavaszáig bejárta a várost. A Wall Streeten megnézett „néhány bankot”, a „City National Bank palotájá”-ban látta a négy nagy termet, ahol „az állásért jelentkezők [...] kérvényeiket megírhatták”. Megtapasztalta a hétköznapi életet, az amerikai vendéglőt, ahol a vendég „gyorsan kiválasztja a magáét, s még gyorsabban megeszi, s újra rohan dolgozni, szájában egy-két fogpiszkálóval”. Volt Long Islandon, megnézte az amerikai elnökök „élethű” szobrait és a bűntények illusztrációit, a Central Park melletti Természettudományi Múzeumot és a templomokat. Volt „burlesque-színház”-ban, kabaréban, moziban, szépségkirálynő-választáson és „igazi színház”-ban. Látta a *Hattyút* meg a Molnár Ferenc-darabok plakátjait („a Farkas – írta – egy kerek hét alatt megbukott, az *Üvegcipő* szintén nem érte meg a negyedik hetet”), látta Franz Werfel és Eugene O’Neil színműveit. A „legtökéletesebb művészi produkció”-nak „az összes New York-i színjátszások között” a Max Reinhardt által rendezett *The Miracle* című színdarabot tartotta.

New Yorkban látta ugyanakkor a Ku-Klux-Klan „titkos hatalmú egyesület” szertartásait, a növekvő rettegést, a „bevándorló”-t, a „zsidó”-t, a „katólikus”-t üldözők fanatizmusát (írta *A székely legény levele* sorozat 1923. októberi darabjában). „Nagy Amerika. Még nagyobb a szabadság, s még ennél is nagyobb hitványság”, olvasható ugyanitt.

1924 márciusában egy hónapot Indiana állam tízezer lakosú kisvárosában, Garyban dolgozott, majd április 1-jétől a West-Wirginia-beli Welchbe került banktisztviselőnek. Welchben nem a kolozsvári bankban megtapasztalt rendben folyt a munka. Ott kötelező volt az öltöny, a fehér ing, a nyakkendő és a komoly tekintet. Itt a tisztviselők (olvasható a *Bajszterző nagyvilágban*) levették a kabátjukat, feltűrték az ing ujját, „volt, aki a gallérját is levetette”. Munka közben pipáztak, énekeltek, fütyörésztek, röhögtek az igazgató mondásain. Welchben, akárcsak az *Ábel Amerikában* című regény címszereplőjének, neki is az volt a feladata, hogy a magyar és román bevándorlók pénzügyeit intézze, őket a bankhoz csalogassa; „magyar s román körleveleket szerkesztett”, írta Molnár Jenőnek 1924. április 4-én. 130 dollárt keresett havonta, ebből a fürdőszobás szoba bérleti díja havi 28 dollár volt, kosztot „a legszebb helyen vett”, s ezért havonta 45 dollárt kellett fizetnie.

Tamási Áron Amerikában, akárcsak Ábel a maga életében, szűkebb és tágabb értelemben arra kérdésre kereste a választ, „mi végre van a világon”. Ábel először Isten imádásában és a haza szolgálatában vélte felfedezni élete célját. Később az „igazság” és az „emberi erény” követését tartotta fontosnak. Legvégül „jött rá” arra, hogy az embernek a „tarka és zegzugos világ”-ban mindent meg kell ismer-
nie: „a megbocsátandó embereket, az egymásra morgó népeket” s amikor mindent megismert, vissza kell menni oda, ahol „otthon lehet”, ugyanis „azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”

Tamási fejében, akárcsak hőse gondolkodásában, fokozatosan vált végleges meggyőződéssé a hazatérés és magyar íróvá válás terve. Az első hetekben, a Benedek Eleknek írt fogadalomféle és a kedvezőtlen benyomások ellenére, arra gondolt, „megtanul tökéletesen angolul és angol író lesz”. Aztán letett erről. Rájött, emlékezett rá 1944-ben egy Féja Gézával készült interjúban, ő „nem lehet más, csak magyar író”.

Ezt a szándékát erősítette a tény: menyasszonya nem kapott útlevelet. Még inkább erősítette az írás belső kényszere. Az Amerika felé tartó hajón kezdte el írni a *Bajszerző nagyvilág* című útirajzát, melyet aztán 1926-ban Kolozsvárt fejezett be. 1923. október 7-étől 1924. március 9-éig hét írást küldött a *Vasárnapi Újság* számára *A székely legény levele Amerikából* címmel. *Erdélyi sors* volt a címe a *Pásztortűz* 1923. november 10-i számában olvasható híradásnak Kovácsné Páli Rózsáról, „az Amerikában feltűnt székely költőnő”-ről. 1924. szeptember 22-én jelent meg az ellenzékben a *Székelyek között Amerikában* című „tudósítása”. Itt készült el 1923-ban az *Ördögváltozás Csíkban*. Ugyanabban az évben fejezte be a *Tüzet vegyenek*, a *Zarándok földműves*, a *Javaimból kiforgattál, virtus!*, az *Ecet és vadvirág*, meg a Benedek Elek által szerkesztett *Cimborában* a következő év januárjában megjelent írás, *A legénké kirája* [végleges címe szerint: *Hűséges Mártonka*]. 1924-ben lett kész a *Mihályka, szippants!*, az *Úgy becslem, meghala*, a *Zeng a magosság*, a *Ha igazság, harmatozzék!* és a *Lélekindulás*. 1924-ben küldte el a kolozsvári Magyar Színház pályázati felhívására az *Ősvigasztalás* című „székely tragédiá”-t, melyet a bírálóbizottság dicséretben részesített. 1924 áprilisában már egy „székelyregény” [!] megírásának terve foglalkoztatta. A drámát és a novellát menyasszonyának postázta. Az előbbit Siculus álnéven Holitzer Erzsébet nyújtotta be a színháznak. A novellákat is ő gyűjtötte össze, s a szerző intenciói szerint, Kacsó Sándor baráti és korrektori segítségével, ő készítette elő könyvformában való megjelenésre, ő szerezte össze az előfizetőket azoknak a „leányocskák”-nak és „leányok”-nak a címlistáit felhasználva, akik annakidején a *Tizenegyek antológiáját* terjesztették. A bankkölcsonnel kiegészített pénzből így jelent meg 1925 áprilisában Tamási Áron első önálló könyve, a *Lélekindulás*.

Ez a kötet, meg talán Benedek Elek érdeklődése, aki az *Erdélyi történetek* című novelláskönyvbe beszerkesztette a *Föld embere* című novelláját és a menyasszonya hívó szava arra ösztönözték, ne töltsen Amerikában az előre elgondolt tíz évet. Leginkább azonban a honvágy vonzhatta. Akárcsak a *Székelyek között Amerikában* című írás gyerekmembere, ő is visszavágyakozott a hazájába. Ezt foglalta szavakba, Nyíró József „székelyeskedő” írásmódját követve, már 1924. január 31-én kelt, Benedek Eleknek címzett levelében: „Magamnak bizon sok fájdalom van, a nagy sóvárgásom Erdéjországra felé. S még akaratom ellenére sem apad, pedig vagy egy esztendőt még epekedéssel kell eltöltenem. Világlátásának, tapasztalásának s minden jóramenendőnek árát fizeti nagy székely szíve miatt az ember. S jutalmul nyílik a lélek, s az ember esik, esik a mélység felé, hol igaz örömnél több a fájdalom, de tán valamikor termés is leszen a keserű földön.”

*

Tamási Áron 1926 május közepén indult el az Egyesült Államokból az Aquitania fedélzetén. Le Havre kikötőjében szállt partra, s „Munkácsy Mihály és Ady Endre” városát, Párizst útba ejtve, Budapesten át érkezett meg Kolozsvárra. Egy irodai méretű Underwood írógépet hozott magával mindössze.